

15.12.2022

EOAK/4063/2022

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kirsti Kurki-Suonio

LASTENSUOJELUN OHJEISTAMINEN JA YHTEISTYÖ VAIKEISSA HUOLTORIIDOISSA

1 OMA ALOITE – HAVAINTOJA VAIKEISTA HUOLTORIIDOISTA

1.1 Kantelut lastensuojelun menettelystä huoltoriidan yhteydessä

Oikeusasiamiehen kansliassa on ollut ja parhaillaankin on käsiteltävänä useita kanteluita pääasiassa lastensuojelun menettelystä tapauksissa, joiden taustalla on erityisen vaikea ja usein pitkäkestoinen huoltoriita. Huoltoriidoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevia riitoja sekä myös lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanoa koskevia riitoja. Kantelijavanhempi on arvostellut lastensuojelua yleensä sen vuoksi, että se ei hänen mielestään toimi asiassa oikein tai riittävän tehokkaasti.

Kantelijavanhemmat ovat kanteluissaan vedonneet myös vieraannuttamiseen. Kanteluissa kerrotaan esimerkiksi, että kantelijavanhempi ei saa tavata lastaan tai lapsiaan riittävästi tai lainkaan, mikä kantelun mukaan johtuu siitä, että toinen vanhempi vieraannuttaa lasta kantelijasta. Kantelija on saattanut omaksua näkemyksen, jonka mukaan kantelijan ja lasten välisen perheyhteyden palauttaminen olisi lastensuojelun tehtävä. Koska lastensuojelu ei hänen mielestään ole toiminut näin, hän on pyytää oikeusasiamiehen toimenpiteitä asiaan.

Oikeusasiamiehen kansliassa on toisaalta käsitelty myös sellaisia huoltoriitoihin liittyneitä kanteluita, joissa on arvosteltu lastensuojelun menettelyä sen vuoksi, että se on puuttunut vastaavaan tilanteeseen. Kantelussa väitetään esimerkiksi, että puuttuminen on ollut epäasianmukaista ja johtanut pelkästään asioiden vaikeutumiseen. Tällaiset kantelut ovat kuitenkin edellisiä harvinaisempia.

Yhteistä edellä tarkoitetuille kanteluille on se, että yleensä niissä väitetään lastensuojelun menettelevän puolueellisesti. Joissakin kanteluissa on väitetty lastensuojelun suorastaan liittoutuneen toisen vanhemman kanssa kantelijaa vastaan.

Eräiden huoltoriidan osapuolina olevien kirjoituksista käy ilmi, että he ovat esittäneet lastensuojelun arvostelua myös muille viranomaistahoille tekemällä esimerkiksi muistutuksia, hallintokanteluita aluehallintovirastoon tai tutkintapyyntöjä tai rikosilmoituksia poliisille. Tutkintapyyntöjä poliisille on voitu tehdä myös sen vuoksi, että lastensuojelun työntekijä on ollut tuomioistuimessa todistajana ja kertonut huoltoriitaan liittyvästä asiasta kantelijan mielestä puolueellisesti ja virheellisesti. Jotkut kantelijoista ovat kääntyneet hyvinkin aktiivisesti eri viranomaisten puoleen, käynnistäneet prosesseja tai vedonneet muullakin tavoin oman asiansa puolesta.

Sellaiset huoltoriitoihin liittyneet kantelut, joissa on arvosteltu tuomioistuimen tai yksittäisten tuomarien menettelyä, ovat myös olleet pitkään varsin tavallisia oikeusasiamiehen kansliassa. Tätä arvostelua on voitu esittää edellä tarkoitettujen vaikeiden huoltoriitojen yhteydessä myös lastensuojeluun kohdistetun arvostelun ohella.

1.2 Huoltoriitoihin liittyvien asioiden tutkiminen laillisuusvalvonnassa

Oikeusasiamiehen kansliassa huoltoriitoihin liittyvät kantelut johtavat varsin harvoin toimenpiteisiin. Tähän on useita syitä. Yleisimmin se johtunee siitä, että kantelu liittyy olennaisella tavalla tuomioistuimessa samaan aikaan vireillä olevaan lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevaan oikeudenkäyntiin, eikä kantelua olisi mahdollista ratkaista ottamatta samalla suoraan tai epäsuorasti kantaa tuomioistuimen ratkaistavana olevaan asiaan. Oikeusasiamies ei yleensä myöskään tutki kanteluita, joissa arvostelu kohdistuu jo lainvoiman saaneeseen tuomioistuimen ratkaisuun. Tämä vakiintuneesti laillisuusvalvonnassa omaksuttu käytäntö perustuu tuomioistuinten riippumattomuuteen.

Tuomiovallan riippumattomuuden vaikutus voi ulottua varsinaista ratkaisuakin laajemmallekin. Erityisesti huoltoriitojen yhteydessä vaikutuksen piiriin voivat tulla niin sanotut olosuhdeselvitykset. Olosuhdeselvitykset on laadittu tuomioistuimen pyynnöstä sen ratkaisutoimintaa varten, ja niille on oikeudenkäynnissä annettu tietty merkitys. Olosuhdeselvityksiä koskevia kanteluita ei tämän vuoksi yleensä ryhdytä tutkimaan. Oikeusasiamiehen kirjallisessa menettelyssä ei myöskään ole mahdollisuutta arvioida samalla tavoin näyttöä tai kuulla todistajia kuin tuomioistuimella on suullisessa pääkäsittelyssä. Edellä olevasta seuraa, että myöskään sellaisia lastensuojelun asiakirjoja tai asiakirjoista ilmeneviä seikkoja, joita tuomioistuin on pitänyt merkityksellisinä huoltoriidassa, ei yleensä ole otettu oikeusasiamiehen arvioinnin kohteeksi huoltoriitaan liittyvän kantelun johdosta.

Oikeusasiamies voi myös käyttää harkintavaltaansa arvioidessaan, mihin tai miten hän tutkintansa kohdistaa (laki eduskunnan oikeusasiamiehestä 3 §:n 2 mom.). Harkintavallan käyttö on usein perusteltua, kun kantelu liittyy tuomioistuimessa jo ratkaistuun asiaan.

Vaikeita huoltoriitoja koskevat oikeudenkäynnit voivat muodostua erityisen pitkäkestoisiksi ja monitahoisiksi. Tämä ei johdu pelkästään muutoksenhausta, johon vaikeissa huoltoriidoissa turvaudutaan usein. Koska lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan ratkaisun täytäntöönpanoa voidaan hakea muutoksenhausta huolimatta, voi saman perheen lasten huoltoon liittyviä riitaisia asioita olla samaan aikaan käsiteltävänä myös eri oikeusasteissa. Koska lainvoimaista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa ratkaisua voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat muuttuneet tai jos siihen on muutoin aihetta, lainvoimainenkaan ratkaisu estä lapsen huoltoa koskevan asian saattamista uudelleen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Jos oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa edellä selostetuista esteistä huolimatta päädytään siihen, että vaikeaan huoltoriitaan liittyvän kantelun perusteella olisi aihetta tutkia lastensuojelun menettelyä, kohdataan kuitenkin ongelma, joka koskee lastensuojelun roolia meneillään olevan huoltoriidan aikana. Kanteluiden ja käytössä olevien selvitysten valossa sitä voidaan pitää haasteellisena. Ainakin tehtävästä on kovin erilaisia tulkintoja.

1.3 Lastensuojelun tehtävät huoltoriidan aikana

Vakiintuneesti lastensuojelun toiminnan lähtökohtana huoltoriidan yhteydessä on ollut se, että koska tuomioistuin tekee ratkaisut lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta, lastensuojelun ei tulisi omilla toimenpiteillään millään tavoin puuttua tai pyrkiä vaikuttamaan tähän ratkaisutoimintaan. Tämä lähtökohta on edelleen perusteltu.

On kuitenkin mahdollista, että linjaus on jossain lastensuojelun yksiköissä otettu liiankin kirjaimellisesti. Kantelijat ovat esittäneet väitteitä siitä, että lastensuojelun työntekijät vetäytyvät puuttumasta lasten vaikeisiin ongelmiin tai tuen tarpeisiin nimeämällä ne vanhempien väliseen huoltoriitaan kuuluviksi asioiksi, joiden ratkaiseminen ei kuulu lastensuojelulle. Tämän tyyppisistä mahdollisista lastensuojelun ylilyönneistä on laillisuusvalvonnassa kuitenkin vaikea saada näyttöä, sillä lastensuojelun puuttumiskynnys perustuu näissä tilanteissa suurelta osin sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen harkintaan.

Tiedetään, että vanhempien väliset ristiriidat ovat vakava riski lasten hyvinvoinnille (mm. Lange – Visser – Scholte – Finkenauer; **Parental Conflicts and Posttraumatic Stress of Children in High Conflict Divorce Families** Journal of Child & Adolescent Trauma 2022 /15: 615–625, Online 27. October 2021, kokoavasti ks. Taina Laajasalo: **Lapsi myrskyn keskellä** teoksessa **Vaativan erotyön käsikirja**, toim. Johanna Vaitomaa – Tiina Muukkonen – Susanna Rautio, Ensi ja turvakotien liitto 2021, jäljempänä ”Vaativan erotyön käsikirja”, s. 28 alk.). Myös se, että toinen vanhempi estää toista vanhempaa pitämästä yhteyttä lapseen, on riskitekijä, joka on otettu huomioon myös laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (2 §, HE 88/2018 vp s. 22 ja 37).

Lastensuojelu onkin monissa tapauksissa ryhtynyt toimenpiteisiin tällaisissa tilanteissa. Toimenpiteet ovat olleet erilaisia; äärimmäinen esimerkki niistä on ollut lapsen huostaanotto ja sijoittaminen sijaishuoltoon. Kyseisessä esimerkkitapauksessa sijaishuolto ei kuitenkaan johtanut toivottuun tulokseen lapsen ja toisen vanhemman välisissä suhteissa. Tavallisinta lienee, että lastensuojelu ryhtyy vaikean huoltoriidan vuoksi avohuollon tukitoimenpiteisiin tai ainakin tarjoaa niitä. Vanhempia on kanteluista ja selvityksistä saatujen tietojen mukaan pyritty tukemaan keskinäisen myönteisen suhteen rakentamisessa uudelleen. Myös tuomioistuimet saattavat tahollaan pyrkiä esimerkiksi väliaikaisratkaisujen avulla tukemaan vanhempia lasten tapaamisten käynnistymisessä ja sitä kautta vanhempien keskinäisen luottamuksen rakentumisessa. Kanteluiden ja niihin saatujen selvitysten valossa toivottujen tavoitteiden saavuttaminen näyttää vaikeimpien huoltoriitojen kohdalla kuitenkin kovin haasteelliselta. (Vaikeaan huoltoriitaan ajautuneiden vanhempien ja lasten auttamisen ongelmia myös muilla tahoilla kuin sosiaalihuollon ja lastensuojelun palveluissa on kuvannut Johanna Vaitomaa **artikkelissaan Eronneiden vanhempien ja lasten palvelupolku, Vaativan erotyön käsikirja** s. 39 alk.)

Lastensuojelun tarvetta ei voi kuitenkaan myöskään kiistää, sillä tilanne huoltoriidan kestäessä voi olla lapsille hyvin jännitteinen ja raskas. Vanhempien keskinäinen riitely ja se, että lapsi voi kokea olevansa itse riitelystä syy, on ilmeisen vakava riski myös lapsen mielenterveydelle (ks. Lange ym.) Silloin kun tilanne on huoltoriidan vuoksi epävakaa, ja siihen liittyy epävarmuus siitä, mihin oikeudenkäynti mahdollisesti tulee johtamaan, lasten saattaminen mielenterveyden palveluiden piiriin voi kuitenkin olla vaikeaa.

1.4 Ohjeistuksen merkitys ja asiaan läheisesti liittyvät nykyiset hankkeet

Lastensuojelulla ei tiettävästi ole valtakunnallista ohjeistusta siitä, miten se voisi suojella ja tukea lasta ja tarpeen mukaan myös hänen vanhempiaan vaikean huoltoriidan aikana. Tällaista ohjeiden laatiminen voisi kuitenkin olla perusteltua.

Ohjeissa olisi mahdollista ottaa huomioon se, millaiset lastensuojelun keinot ja toimenpiteet olisivat mahdollisia ja ehkä toivottavia ajatellen huoltoriidan ratkaisemista käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa.

Lastensuojelun ohjeet saattaisivat selkeyttää sen tehtäviä eri viranomaisten välisessä työnjaossa ja yhteistyössä. Jonkinlaisena vertailukohteena voisivat olla esimerkiksi ohjeet, jotka julkaistiin vuonna 2003 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämisestä (Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle Stakes / Oppaita 55). Kyseisillä ohjeilla kartoitettiin lastensuojelun, terveydenhuollon ja poliisin sekä syyttäjän keskinäinen tehtävienjako ja järjestys lapsen hyväksikäyttö- tai pahoinpitelyepäilyn selvittämisessä. Samalla kartoitettiin ne tavat, joiden avulla salassa pidettäviä tietoja voitiin antaa viranomaiselta toiselle selvitystehtävää varten. Kyseisen ohjeistuksen laadinnassa otettiin siten huomioon eri viranomaisten samaan tapaukseen liittyvät eri tehtävät ja se, miten tehtävät voitiin suorittaa lain mukaisesti, tuloksellisesti ja joutuisasti. Myöhemmin viranomaismenettelystä on säädetty myös laissa lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008).

Mainitun kaltaisen ohjeen olemassaolo saattaisi jo sellaisenaan vähentää tyytymättömyyttä lastensuojelun menettelyä kohtaan huoltoriitatilanteissa. Jos vanhempien mielestä kanteluun olisi aihetta, ohjeet voisivat olla lastensuojelun tukena selvityksen tai vastineen laatimisessa. Ohjeet voisivat toimia myös laillisuusvalvonnassa arvioinnin tukena, vaikka ohjeet eivät sellaisenaan ylimpiä laillisuusvalvojia sidokaan.

Viranomaisten yhteistyötä on jo tehty vaativien erojen ja huoltoriitojen yhteydessä. Niihin liittyen on tehty myös asiantuntijatyötä ja luotu suosituksia. Ensi- ja turvakotien ”Turvassa” -hankkeen ja vaativia eroja koskevan hankkeen yhteydessä on julkaistu muun ohessa ”Vaativat ero- ja huoltoriidat eri hallinnonalojen tilastoissa ja työkäytänteissä” -selvitys (Susanna Raitio – Johanna Vaitomaa – Heli Korpipää, Ensi- ja turvakotien liitto 2019–2021), jonka yhteydessä on julkaistu myös Ensi- ja turvakotien liiton suositukset vaativien ero- ja huoltoriitojen työkäytäntöjen kehittämiseksi (s. 4–7). Liitto on julkaissut myös edellä mainitun **Vaativan erotyön käsikirjan**.

”Turvassa” – hankkeen piirissä eroon liittyvällä väkivallalla tai sen vakavalla uhalla on myös suuri merkitys. Tässä suhteessa hanke on läheinen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (jäljempänä ”THL”) ”Barnahus”-hankkeen kanssa. THL:n verkkosivuilla määritellään hanke seuraavasti: ”Barnahus-hankkeessa tehostetaan lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja sekä väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa. Suuntaviivana toimivat eurooppalaiset Barnahus-standardit”.

Hankkeessa luotu ohjeistus hyödynnetään muun ohessa THL:n **Lastensuojelun käsikirja** -verkkójulkaisussa, jota ylläpidetään jatkuvasti.

THL:n mukaan sen tarkoituksena on julkaista opas ja koulutuskokonaisuus ammattilaisille vaativista erotilanteista ja eron jälkeisestä väkivallasta. Opas julkaistaan nähtävästi osana edellä mainittua lastensuojelun käsikirjaa.

Kuntiin ja mahdollisesti kuntayhtymiin on perustettu myös omia moniammatillisia tukiryhmiä, joissa voi olla psykologian ja psykiatrian edustuksen lisäksi myös maahanmuuttajatyön ja päihdetyön lisäksi poliisin ja myös kolmannen sektorin edustajia. Moniammatillinen tukiryhmä työntekijöille toimii ainakin Helsingissä ja Turussa.

1.5 Oikeusasiamiehen mahdollisuus tehdä esitys

Eduskunnan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista (perustuslain 109 §).

Vanhempien väliseen huoltoriitaan, lapsen avun sekä tuen tarpeeseen sekä lapsen ja vanhempien välisen perheyhteyden tukemiseen liittyy useita lapsen ja hänen vanhempiansa perus- ja ihmisoikeuksia. Näitä ovat ennen muuta oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä hyvään hallintoon (etenkin perustuslain 21 §), oikeus lapselle ja hänen kasvattajilleen kuuluvaan tukeen ja apuun (erityisesti perustuslain 19 § sekä lapsen ja vanhempien välisen perheyhteyden osalta oikeus perhe-elämän suojaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artiklan, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan sekä perustuslain 10 §:n mukaisesti. Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien sopimus edellyttää, että kaikessa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artikla).

Vaikeisiin huoltoriitoihin liittyvän viranomaisten menettelyn tulisi siten turvata useiden lapsen ja hänen vanhempiansa perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vaikeiden huoltoriitojen ja niihin liittyvien asioiden käsittelyyn sisältyy myös paljon tulkinnallisesti vaativaa lainsäädäntöä, joiden soveltamisessa oikeusasiamiehen perus- ja ihmisoikeusmyönteisellä ohjauksella on merkitystä. Lisäksi otan huomioon, että 1.10.2022 voimaan tulleen valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen välistä tehtävien jakoa koskevan lainuudistuksen mukaan lapsen oikeuksia koskevat asiat on keskitetty eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Asiakokonaisuus on siten eduskunnan oikeusasiamiehen näkökulmasta tärkeä.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n mukaan oikeusasiamies voi tehtävänsä hoitaessaan kiinnittää valtioneuvoston tai muun lainsäädännön valmistelusta vastaavan toimielimen huomiota säännöksissä tai määräyksissä havaitsemiinsa puutteisiin sekä tehdä esityksiä niiden kehittämiseksi ja puutteiden poistamiseksi.

Otin edellä olevan mukaisesti omasta aloitteestani selvitettäväksi, olisiko asiassa perusteltua tehdä sosiaali- ja terveysministeriölle esitys valtakunnallisten ohjeiden laatimiseksi, mahdollisesti yhdessä oikeusministeriön ja tuomioistuinviraston kanssa siitä, miten lastensuojelu voisi auttaa ja tukea lapsia sekä heidän vanhempiaan vaikeiden huoltoriitojen aikana. Samassa yhteydessä olisi ehkä mahdollista arvioida, voisiko lastensuojelu tukea vanhempia ja lapsia huoltoriidan käsittelyn aikana myös keskinäisen luottamuksen ja toimivan ratkaisun löytämisessä.

2 SELVITYS

Asian tarkempaa arvioimista varten pyysin yhteensä 13 asiantuntijalta lausunnon. Asiantuntijat edustivat sosiaali- ja terveydenhuollon käytännön viranhaltijoita, käräjäoikeuden tuomareita, Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijoita sekä lisäksi järjestötahon asiantuntemusta. Kaikilla asiantuntijoilla oli kokemusta ja asiantuntemusta erityisesti vaikeista huoltoriidoista. Lisäksi kuulin lapsiasiavaltuutettua. Luettelo asiantuntijoista on tämän päätöksen lopussa.

Kaikki asiantuntijat antoivat lausunnon tai osallistuivat yhteisen lausunnon antamiseen muiden pyydettyjen asiantuntijoiden kanssa. Asiantuntijoita pyydettiin myös osallistumaan apulaisoikeusasiamiehen aloitetta koskevaan keskusteluun. Keskustelut järjestettiin lausuntojen antamisen jälkeen ja niissä esitetyt näkemykset pyrittiin ottamaan huomioon keskusteluteemoissa. Asiassa järjestettiin kaksi verkkokeskustelua, joihin osallistui yhteensä 11 asiantuntijaa. Kaksi asiantuntijaa ei päällekkäisten tehtäviensä vuoksi voinut osallistua kumpaankaan keskusteluun. Heitä asian valmistelija kuuli puhelimitse.

Asiantuntijoiden näkemyksiä arvioitiin tarkemmin edellä mainituissa keskusteluissa, jolloin voitiin muun ohessa tarkentaa käytettyjen käsitteiden sisältöjä.

3 PÄÄTÖS

Katson kaiken esiin tulleen perusteella, että asiassa on perusteltua tehdä esitys siitä, että sosiaali- ja terveysministeriö tuottaisi ohjeet sosiaalihuoltoa ja lastensuojelua varten sellaisista tukitoimenpiteistä ja palveluista, joita voitaisiin tarjota lapsille ja heidän vanhemmilleen vaikeiden huoltoriitojen aikana. Tarkasteluni keskiössä ovat erityisesti sellaiset vaikeat huoltoriidat, joihin ei sisälly vakavaa ja välitöntä väkivaltaa tai sen uhkaa, mutta jotka ovat muulla tavoin haasteellisia vanhempien välisten pitkään kestäneiden ristiriitojen vuoksi. Ohjeistusta valmisteltaessa tulisi samalla kiinnittää huomiota mahdollisiin asian vaatimiin lainsäädännön tarkennuksiin.

Ohjeita laadittaessa tulisi ottaa huomioon tarvittavien tukitoimenpiteiden kanssa samaan aikaan tuomioistuimien käsiteltävinä olevat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat oikeudenkäynnit yleisissä tuomioistuimissa. Auttamis- ja tukitoimenpiteiden tavoitteena olisi tukea myönteisellä tavalla mahdollisuuksia huoltoriidan ratkaisuun lapsen edun mukaisella tavalla, kuitenkin niin, ettei perustuslain takaama tuomioistuinten riippumattomuus missään vaiheessa vaarannu. Ohjeiden valmistelua ja laatimista koskevassa asiassa sosiaali- ja terveysministeriön tulisi tästä syystä käsitykseni mukaan olla yhteydessä oikeusministeriöön, joka nähdäkseni voi arvioida tarkemmin, onko asianomainen yhteistyötaho mieluummin Tuomioistuinvirasto.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1 Mikä on vaikea huoltoriita?

Oikeusasiamiehen kansliaan saapuneiden kanteluiden valossa vaikeille huoltoriidoille on ominaista vakava luottamuksen puute toiseen vanhempaan. Kanteluissa kuvataan usein sellaisia ominaisuuksia toisessa vanhemmassa, jotka kantelijan mielestä tekevät tämän sopimattomaksi yhteisten lasten lähihuoltajaksi. Vanhemmilla ei yleensä näyttäisi olevan keskusteluyhteyttä, eikä myöskään kykyä tehdä yhdessä lapsia koskevia päätöksiä. Tapauksille myös on ominaista riidan saattaminen tuomioistuimien käsiteltäväksi. Mikäli tuomioistuimen päätös ei ole toivotunlainen, asia pyritään saamaan ylemmän oikeusasteen ratkaistavaksi. Samaan aikaan voidaan hakea lasten tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa.

Kantelijat saattavat kertoa kantelukirjoituksissaan, miten lapset kärsivät tilanteesta suuresti, ja että tilanne korjaantuu vain, mikäli lasten lähihuoltajuus uskotaan kantelijalle. Kanteluissa vedotaan usein myös edellä selostettuun vierottamiseen.

Kirjoitusten ja niiden liitteiden valossa näyttää myös siltä, että ainakin osa lapsista reagoi vanhempien keskinäiseen riitelyyn mahdollisesti omaksumalla – ainakin osin – lähivanhemman näkemykset toisesta vanhemmasta, mikä on voinut johtaa yhteydenpidon olennaiseen vähenemiseen kantelijavanhemman kanssa tai jopa yhteydenpidon katkeamiseen kokonaan. Kantelukirjoitusten ja niiden liitteiden valossa on mahdotonta arvioida, onko tähän ollut syynä lähivanhemman tarkoituksellinen vieraannuttaminen vai esimerkiksi se, miten vanhempien keskinäinen riitely vaikuttaa sen kohteena olevaan lapseen. Lapset näyttävät kanteluiden valossa olevan tietoisia heitä itseään koskevista vanhempiensa riitaisuuksista.

Totean tässä yhteydessä kuitenkin, että vanhempien väliset huoltoriidat ilmenevät eri eroperheissä eri tavoin. Edellä oleva onkin sen vuoksi mieluummin esimerkinomainen kuvaus kuin kattava yleistys kanteluissa esille tulevista tilanteista.

Kanteluista ilmenevissä huoltoriidoissa vedotaan kuitenkin melko harvoin vakavaan fyysiseen perheväkivaltaan tai sen akuuttiin uhkaan.

Oikeusasiamiehelle kanteluiden johdosta annettujen selvitysten perusteella tiedetään, että sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa huoltoriidaksi saatetaan kutsua myös tilannetta, jossa vanhempien keskinäiset ristiriidat ja yhteistyön ongelmat lapsen huoltoon liittyvissä asioissa vaikeuttavat lapsen tai lasten asioiden hoitamista esimerkiksi lastensuojelussa, vaikka huoltoon tai tapaamisoikeuteen liittyvää riitaa ei olisikaan tuomioistuimen käsiteltävänä.

Asiantuntijoiden näkemyksen mukaan vaikeita, vaativia tai haasteellisia huoltoriitoja eivät ole pelkästään ne, joissa on akuutti vakavan fyysisen perheväkivallan uhka. Myös kuvatus kaltaiset pitkäkestoiset ja vanhempien syviä keskinäisiä ristiriitoja sisältävät huoltoriidat ovat vaikeita huoltoriitoja. Lapsen näkökulmasta niitä pidettiin lapsen kaltoinkohtelun vertaisina, vaikka niihin ei suoranaista fyysistä väkivaltaa sisältyisikään. Yhtenä vaikeille tai haasteellisille huoltoriidoille tyypillisenä piirteenä pidettiin sitä, etteivät vanhemmat näe tilanteelle muuta ratkaisua kuin tuomioistuimen tekemän päätöksen. Tuomioistuimiin ja muihinkin viranomaisiin vedotaan usein lisäksi juuri esimerkiksi tekemällä kanteluita, lastensuojeluilmoituksia ja tutkintapyyntöjä poliisille.

Edellä viitattu **Vaativan erotyön käsikirja** sisältää Vaitomaan ja Muukoksen johdanto-artikkelin, jossa on muun ohessa käsitelty vaativan huoltoriidan merkitystä (s. 10 alkaen). Artikkelissa on erotettu toisistaan ”korkean turvallisuusriskin erot” ja ”korkean konfliktitason erot”. Luokittelun lähtökohdaksi on nimetty Osaamis- ja tukikeskusten Noora Aarnion ja Nanna Mieltusen kehittämä ”seula”, jonka perusteella voidaan arvioida tapauksen haasteellisuutta ja asiakkuustarpeita.

Vaitomaan ja Muukkosen luokittelussa on viitattu myös Maija Auvisen väitöskirjassaan tekemään huoltoriitojen luokitteluun ("tasapeliriidat, psykososiaaliset riidat ja patologiset riidat", Maija Auvinen.:

Huoltoriidat tuomioistuimissa – Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana 2006, s. 267).

Edellä mainittu luokittelu sisältää myös vähemmän ongelmalliset niin sanotut "tasapeliriidat". Vaitomaan ja Muukkosen mukaan niille riittävät lähtökohtaisesti kunnan tavanomaiset huolto- ja tapaamisoikeusasioihin liittyvät palvelut, kuten lastenvalvojan palvelut ja perheasioiden sovittelu.

Edellä kuvatun luokittelun mukaisesti tässä asiassa keskeisesti esillä olevat erot näyttäisivät olevan "korkean konfliktitason eroja". Vaitomaan ja Muukkosen toimittamassa käsikirjassa pohditaan muun ohessa näihin liittyvän auttamistyön ongelmia ja etsitään niihin ratkaisuja. Käsikirja ei ole viranomaisen tekemä eikä siten sisällä varsinaista viranomaisohjeistusta siihen, miten näihin vaikeisiin huoltoriitoihin liittyvissä asiakas- ja palvelutilanteissa tulisi menetellä.

3.2 Vaikea huoltoriita sosiaalihuollon ja lastensuojelun lainsäädännön näkökulmasta

Sosiaalitoimen lakimääräiset sosiaalihuoltolain 14 §:n mukaiset tehtävät huoltoriitaan liittyen rajoittuvat lähtökohtaisesti tuomioistuimen pyytämän niin sanotun olosuhdeselvityksen valmisteluun (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 16 §), sovittelijoiden valintaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosovittelua varten (laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 2 luku) sekä sosiaalitoimen velvollisuuteen järjestää perhe-asioiden sovittelua (avioliittolain 20 §). Lisäksi on säädetty tapaamisten valvonnan ja tuen järjestämisestä lapsen ja vanhemman tapaamisiin silloin, kun valvonnasta, tapaamisten tuesta tai vanhempien vaihtojen valvonnasta on vahvistettu sopimus tai päätetty tuomioistuimessa (sosiaalihuoltolain 27 § ja laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 9 b §). Tapaamisten tuki tai valvonta voi liittyä vaikeisiin huoltoriitoihin. Valvonnan ja tuen varsinaisena tavoitteena ei kuitenkaan ole laaja-alaisen tuen järjestäminen lapselle tai vanhemmille huoltoriidan aikana, vaan pelkästään lapselle turvallisten tapaamisten mahdollistaminen toisen vanhemman kanssa.

Lisäksi sosiaalitoimi järjestää sosiaalihuoltolain 14 §:n nojalla myös lastenvalvojen palvelut niille vanhemmille, jotka pääsevät yhteisymmärrykseen lastensa huollosta ja tapaamisoikeudesta (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 7–8 a §), sekä asiantuntijapalvelut asiantuntija-avusteisia lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien tuomiois-tuinsovitte- lujen varten (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 17 b §).

Lainsäädännössä ei siten ole erikseen määritelty sosiaalitoimen tai lastensuojelun tehtäväksi järjestää tukipalveluita lapsille tai vanhemmille vaikean huoltoriidan vuoksi. Toisaalta erityisesti lastensuojelun osalta on säädetty sosiaalihuollon viranomaisen velvollisuudesta järjestää ne palvelut ja tukitoimet, jotka lapsen asioista vastuussa oleva sosiaalityöntekijä katsoo lapsen tai vanhempien tarvitsevan (lastensuojelulain 36 §, sosiaalihuoltolain vastaava säännös, 38 §, ei ole järjestämisvelvollisuuden osalta yhtä ehdoton).

Sosiaalihuoltolain 11 §:n mukaan sosiaalipalveluja tulee järjestää muun ohessa lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Lastensuojelun asiakkuus alkaa lastensuojelulain 27 §:n mukaan esimerkiksi, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella lastensuojelun tarpeen, koska lapsen katsotaan tarvitsevan lastensuojelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia. Lastensuojelulain 34 §:n mukaan sosiaalitoimen on ryhdyttävä viipymättä lastensuojelun avohuollon tukitoimiin, kun lastensuojelun tarve on todettu.

Eroperheen kriisiytyneen tilanteen näkökulmasta merkittäviä ovat myös monialaiset palvelut. Sosiaalihuoltolain 26 §:n mukaan kasvatusta- ja perheneuvontaa annetaan lapsen hyvinvoinnin, yksilöllisen kasvun ja myönteisen kehityksen edistämiseksi, vanhemmuuden tukemiseksi sekä lapsiperheiden suoriutumisen ja omien voimavarojen vahvistamiseksi. Kasvatusta- ja perheneuvolat työskentelevät THL:n mukaan monialaisesti. Sosiaalityön asiantuntemuksen mukaan niissä on yleensä käytettävissä psykologian ja lääketieteen asiantuntemusta. Eräät kunnat ovat kuitenkin rajanneet palvelut koskemaan vain alle 13-vuotiaita lapsia perheineen (<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/kasvatus-ja-perheneuvonta>).

Lastensuojelulasioissa lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla käytettävissään monialaista asiantuntemusta lastensuojelulain 14 §:n mukaisesti. Sosiaalihuollon osalta monialaisesta yhteistyöstä on säädetty lain 41 §:ssä.

Totean yhteenvetona, että nähdäkseni sosiaalitoimilla on laaja harkintavaltansa siinä, milloin ne katsovat vanhempien välisten huoltoriitojen muodostavan sellaisen riskin lasten hyvinvoinnille, että sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden tai lastensuojelulain mukaisten palveluiden edellytykset täyttyvät. Sosiaalitoimi voi myös harkintavaltansa rajoissa valita, mitä palveluita perheelle järjestetään. Lainsäädäntö ei siten estä, mutta ei myöskään varsinaisesti ohjaa sosiaalihuoltoa tukipalveluiden järjestämisessä erityisesti vaikeiden huoltoriitojen osalta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL:n) asettama työryhmä sai vuonna 2021 valmiiksi suositukset lapsenhuoltolain mukaisen sosiaalilautakunnan selvityksen laatimiseksi. Ne on julkaistu THL:n oppaana (Ohjaus 2/2021, toim. Maritta October ja Jaana Tervo). Suosituksissa ei ole otettu erikseen huomioon esimerkiksi vaativia tai haastavia huoltoriitoja, vaan ne on suunnattu kaikkia sellaisia tapauksia varten, joissa tuomioistuimien pyytää sosiaalitoimelta olosuhdeselvityksen. Ne sisältävät yleisellä tasolla ohjeistusta perheen ohjaamiseen tarvittaessa sosiaalihuollon palveluihin. Esimerkkinä mainitaan tukihenkilön määrääminen lapselle (s. 25).

Asiantuntijat pitivät palvelujen saatavuutta ongelmallisena

vaikeaan huoltoriitaan ajautuneiden vanhempien ja lasten kannalta. Kuten edellä todettiin, vanhemmat ja lapset saattavat tulla torjutuiksi sillä perusteella, että huoltoriidan ei katsota kuuluvan lastensuojelulle vaan osoitetaan vanhemmat hakemaan ratkaisua tuomioistuimesta. On myös mahdollista, että eri auttajatahot toimivat toisistaan riippumatta, jolloin tavoitteet voivat vanhempien näkökulmasta vaikuttaa ristiriitaisilta ja epätyytyttäviltä tai perhettä ohjataan eteenpäin ”luukulta luukulle”. Edelleen on mahdollista, että tieto vaikeasta huoltoriidasta perheessä ei saavuta lastensuojelua. (Katso tarkemmin Johanna Vaitomaa: Eronneiden vanhempien ja lapsen palvelupolku, Vaativan erotyön käsikirja, s. 38 alk.)

Asiantuntijat pitivät tärkeänä, että vaikeassa huoltoriidassa lapsille ja mahdollisuuksien mukaan heidän vanhemmilleen turvataan lastensuojelun tai sosiaalihuollon palvelut. Työskentely vanhempien ja lasten kanssa tulisi voida aloittaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta välttyttäisiin ristiriitojen syvenemiseltä ja riita-asetelmien jäykistymiseltä. Lähtökohtana tulisi asiantuntijoiden mielestä olla moniammatillinen auttamistyö. Moniammatillisuuden tulisi sisältää psykologisen ja psykiatrisen asiantuntemuksen, mutta lisäksi tarvittaessa esimerkiksi maahanmuuttajatyön, päihdetyön ja poliisin sekä tarvittaessa kolmannen sektorin edustajia. Samalla korostettiin kuitenkin sitä, että moniammatillisuus edellyttää eri palvelujen johdonmukaista johtamista; yhdellä työntekijällä tulisi olla kokonaisnäkemys tarjotusta avusta ja sen tavoitteista. Johdonmukainen johtaminen voisi tukea viranomaistahoja myös siinä, ettei tukitoimilla aiheutettaisi vanhempien keskinäisen konfliktin syvenemistä. Johtamistehtävän arvioitiin sopivan parhaiten lastensuojelun sosiaalityöntekijälle.

Asiantuntijoiden mukaan niitä vanhempia, jotka ovat ajautuneet vaikeisiin ristiriitoihin ja pitkiin oikeudenkäynteihin, on pitkäjänteisellä ammatillisilla palveluilla pystytty kuitenkin tukemaan niin, että esimerkiksi lapsen tapaamisoikeus on alkanut toteutua säännöllisesti ilman valvontaa. Auttamistyössä on käytetty esimerkiksi niin sanotun rinnakkaisvanhemmuuden mallia.

Vanhemmat ovat sen avulla voineet luopua yhteistyövanhemmuuden ihanteesta ja tyytyä toteuttamaan kumpikin omaa vanhemmuuttaan erillään toisen vanhemman rinnalla niin, että keskinäinen yhteydenpito on rajattu lapsen tai lasten kannalta välttämättömien asioiden hoitamiseen ja niistä sopimiseen (tarkemmin Ulla Mikkola: Muutostyöskentelyllä kohti turvallista rinnakkaisvanhemmuutta, Vaativan erotyön käsikirja s. 114 alk. ja Emmi Heikkinen ja Johanna Vaitomaa: Rinnakkaisvanhemmuuden tukeminen moniammatillisesti, teoks. Vaativan erotyön käsikirja, s. 128 alk.).

Huoltajavanhempien keskinäinen erimielisyys voi kuitenkin muodostua ongelmaksi lapselle järjestettävien tukitoimien kannalta. Koska sosiaalihuollon ja lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia, lapselle järjestettävien tukitoimien edellytyksenä on kummankin huoltajan suostumus. Vaikeassa huoltoriidassa huoltajavanhemmat saattavat kuitenkin ajautua keskenään niin syvään ristiriitaan, etteivät kykene keskenään yksimielisyyteen lapsilleen järjestettävistä tukitoimista. Tämä on ilmennyt eräissä kantelun kohteena olleissa tapauksissa.

Asiantuntijoiden kanssa käydyssä keskustelussa arvioitiin, että tuen ja avun järjestäminen lapselle edellyttäisi tältä osin todennäköisesti lainsäädännön muutosta.

Lastensuojelulain 34 §:n 4 momentin sanamuodon mukaan tukitoimenpiteet tulee järjestää mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Lain sanamuoto ei mielestäni kuitenkaan sisällä riittävän tarkkarajaista säätelyä erityisesti huoltajien osalta. Huoltajan tahdon vastainen tukitoimenpide edellyttää lastensuojelulain säännösten mukaan yleensä valituskelpoista päätöstä (22 §, 28 § ja 38 §). Asialla on nähdäkseni lapsen puhevallan käytön ohella läheinen yhteys perhe-elämän suoja koskevaan perus- ja ihmisoikeuteen. Poikkeuksesta huoltajien osalta on säädetty tarkkarajaisemmin 37 a §:n 2 momentissa, joka koskee avohuollon sijoitusta, vaikka asiasta ei säännöksen mukaan tehdäkään päätöstä. Mielestäni lastensuojelulain 34 §:n sanamuoto on tältä osin sitä vastoin epätasällinen ja mielestäni ristiriidassa erityisesti huoltajien lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4 ja 5 §:n mukaisen päätösvallan osalta ja lapsen puhevallan käytön osalta. Säännöskohtaisissa perusteluissa on lyhyesti viitattu huoltajaan, joka ei asu lapsen kanssa. Mielestäni riittävää tarkkarajaisuutta säätelyssä ei myöskään saavuteta pelkästään sillä, että asiasta on mainittu säännöskohtaisissa perusteluissa (HE 252/2006 s. 153). Eri asia on, että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 § sisältää mahdollisuuden poiketa huoltajien yhteisestä päätöksenteosta siinä mainituissa tilanteissa.

Kanteluiden selvitysten mukaan lapselle on haettu myös edunvalvojaa huoltajan sijaan päättämään lapselle tärkeästä avohuollon tukitoimesta, jos toinen huoltaja ei siihen suostu. Mielestäni tällainen menettelytapa turvaa edellistä paremmin kummankin huoltajan oikeudet osallistua lasta koskevaan päätöksentekoon ja puhevallan käyttöön.

Lastensuojelun ja sosiaalityön, psykologian ja psykiatrian asiantuntijoiden taholta arvioitiin, että oikeudenkäynti ja siihen liittyvät näkökohdat ovat heille vieraampia kuin sosiaalihuollon palvelut ja lastensuojelutyö. Tukitoimenpiteiden järjestäminen samaan aikaan, kun huoltoriita on tuomioistuimen käsiteltävänä, edellyttäisi tästä näkökulmasta katsoen selkeätä ohjeistusta.

3.3 Vaikea huoltoriita tuomioistuimen näkökulmasta

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien riitojen käsittelystä tuomioistuimessa on säädetty ensisijaisesti laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen täytäntöönpanoa koskevassa laissa sekä oikeudenkäymiskaassa. Tuomioistuimen ja sosiaalitoimen välistä vuorovaikutusta koskevat lähinnä olosuhdeselvityksen hankkimista ja selvityksen tekijän kuulemista sekä täytäntöönpanon osalta sovittelua ja sovittelijan kuulemista koskeva lainsäädäntö (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 16 ja 16 a §, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 2 luku sekä 12 §). Tuomioistuimen ja sosiaalitoimen yhteistyö rajoittuu siten huolto- ja tapaamis-oikeusriidassa olosuhdeselvitystä ja sen mahdollista täydentämistä koskeviin pyyntöihin sekä mahdolliseen selvityksen tekijän kuulemiseen. Täytäntöönpano-oikeudenkäynnissä yhteistyöhön kuuluvat sovittelijoiden määrääminen ensisijaisesti sosiaalitoimen nimeämistä sovittelijoista sekä mahdollinen määräys kertomuksen täydentämisestä sekä mahdollinen sovittelijan tai sovittelijoiden kuuleminen täytäntöönpano-oikeudenkäynnissä.

Tuomioistuimen ja sosiaalitoimen välinen vuorovaikutus on siten rajattu koskemaan lähinnä selvityksen tai sovittelun hankkimista sekä niiden mahdollista täydentämistä.

Vuoden 2019 lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä tarkennettiin selvityspyyntöä koskevaa säännöstä niin, että tuomioistuimen tulee sen mukaan yksilöidä, mistä kysymyksistä selvitystä erityisesti tarvitaan. Lain ja hallituksen esityksen valossa selvitystä koskeva pyyntö liittyy kuitenkin yksinomaan tuomioistuimen tiedon tarpeeseen. Tuomioistuimella ei niiden valossa ole mahdollisuutta pyytää selvityspyynnön yhteydessä sosiaalitointa arvioimaan myös esimerkiksi vanhempien tai lasten mahdollisten tukitoimien tarvetta tai pyytää järjestämään tukea esimerkiksi lasten ja etävanhemman yhteydenpitoa ajatellen (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 16 §, HE 88/2018 vp, s. 23–24, 63–64).

Vaikean huoltoriidan osalta tuomioistuin ei säännösten mukaan voine olla muutoinkaan aloitteellinen esimerkiksi lastensuojelun suuntaan. Tuomioistuimen riippumattomuuden näkökulmasta esimerkiksi lastensuojelulain 25 §:n 2 momentin mukaisen lastensuojeluilmoituksen tekeminen vireillä olevaan asiaan liittyen on ongelmallista, vaikka kyseinen lain kohta näyttäisi sinänsä mahdollistavan ilmoituksen tekemisen.

Tuomariasiantuntijoiden taholta suhtauduttiin kuitenkin myönteisesti siihen, että lastensuojelu voisi sekä tukea vanhempia esimerkiksi toimivan erovanhemmuuden löytämisessä että erityisesti myös lapsia vanhempiensa ristiriitatilanteiden vuoksi. Ammattitaitoisesti toteutettuna tukipalveluiden ei katsottu olevan ristiriidassa sen kanssa, ettei sosiaalitoimen tai lastensuojelun tule omilla toimenpiteillään puuttua tai pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuinten ratkaisutoimintaan. Tuomioistuimen taholta suhtauduttiin myönteisesti myös siihen, että huoltoriitaan ajautuneiden vanhempien ja heidän lastensa kanssa voitaisiin aloittaa johdonmukainen työskentely lastensuojelun johdolla mahdollisimman varhain riippumatta siitä, että riita on samaan aikaan käsiteltävänä tuomioistuimessa. Tuomioistuimen näkökulmasta pidettiin myönteisenä sitä, että eroperheen ristiriitoihin voitaisiin puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Toivottavana pidettiin myös muuta lastensuojelun tai sosiaalitoimen tarjoama tukea huoltoriitaan ajautuneille vanhemmille ja heidän lapsilleen. Esimerkkinä mainittiin tuki pienten lasten lapsiystävällisten valvottujen tai tuettujen tapaamisten toteuttamisessa.

Vuoden 2019 lainsäädäntöuudistuksessa vahvistettiin myös tuomioistuimen velvollisuutta käsitellä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat joutuisasti (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 14 b §). Tästä huolimatta huoltoriidan käsittely tuomioistuimessa kestää usein pitkään. Asiantuntijat eivät pitäneet tätä sinänsä ongelmallisena edellyttäen, että vanhemmille ja lapsille voidaan tarjota johdonmukaista ja heille tarkoituksenmukaista tukea ja apua tuomioistuinkäsittelyn aikana. Muutoksenhakumenettely ja erityisesti tapaamisoikeuden osalta täytäntöönpanomenettely merkitsevät sitä vastoin usein huoltoriidan käsittelyn olennaista pitkittymistä, mitä ei yleensä voitane pitää lapsen edun mukaisena.

Asiantuntijat toivat esiin, että silloin, kun tapaava vanhempi hakee heti päätöksen saatuaan tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa, huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva riita joudutaan asiallisesti katsoen käsittelemään uudelleen. Tapaamisoikeuden täytäntöönpanossa on lähtökohtaisesti käynnistettävä sovittelu, elleivät täytäntöönpanolain 6 §:n 2 momentin mukaiset edellytykset sovittelun sivuuttamiseen sovellu tapaukseen. Sovittelijan tuomioistuimelle laatima kertomus avaa yleensä käytännössä uudelleen samat kysymykset, jotka niin sanotussa perusteoikeudenkäynnissä on jo arvioitu olosuhdeselvityksen perusteella.

Tuomariasiantuntijoiden taholta tuotiin esiin myös tuomioistuimen oma luotettavien tietojen tarve jo ennen olosuhdeselvityksen valmistumista esimerkiksi väliaikais määräysten arvioimiseksi erityisesti lapsen fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden kannalta. Väliaikais määräyksellä pyritään usein käynnistämään uudelleen välillä toteutumatta jääneet lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset samaan aikaan, kun huoltoriita on käsiteltävänä tuomioistuimessa.

Lähtökohtaisesti samankaltaiseen tarpeeseen kiinnitettiin huomiota jo 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2002 kaksi asiantuntijaa selvittämään ne olosuhteet ja taustat, jotka johtivat kuusivuotiaan pikkutyön kuolemaan toisen vanhemman tapaamisen yhteydessä. (Maija Auvinen – Matti Kaivosoja: Raportti viranomaisyhteistyöstä lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä kiistatilanteissa, valtioneuvoston julkaisu 2003:2, s. 23–26).

Lastensuojelun työskentely rinnan tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan oikeusprosessin kanssa sekä tietojen antaminen mahdollisesti puolin ja toisin edellyttäisi kuitenkin selkeää ohjeistusta.

Keskustelujen yhteydessä todettiin myös, ettei lainsäädäntöä eikä ohjeistusta ole myöskään sellaisia tilanteita varten, joissa lapsen lastensuojelua koskeva asia, kuten huostaanottoa tai huostassapidon lopettamista koskeva asia on käsiteltävänä hallinto-oikeudessa saamaan aikaan kuin lapsen huoltoa koskevaa asiaa käsitellään yleisessä tuomioistuimessa. Näissäkin tilanteissa tuomioistuimien olisi hyödyllistä saada tietoa toisesta oikeudenkäynnistä muullakin tavoin kuin asiaan osallisten välityksellä.

3.4 Vaikea huoltoriita lapsen näkökulmasta

3.4.1 Lapselle määrättävä edunvalvoja tai tukihenkilö huoltoriita-asiassa

Lapsen asemaan häntä itseään koskevassa oikeudenkäynnissä on kansainvälisellä tasolla kiinnitetty huomiota erityisesti perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta.

Euroopan neuvosto hyväksyi vuonna 1996 **lapsen oikeuksien käyttöä koskevan yleissopimuksen**. Sopimuksen valossa se laadittiin lähinnä lapsen huoltoa (sopimuksessa ”vanhempainvastuu”) ja tapaamisoikeutta koskevia oikeudenkäyntejä ajatellen. Sen soveltamisala on kuitenkin laajempi.

Sopimuksen tarkoituksena on ensisijaisesti turvata lapselle puolueeton edustaja siinä tapauksessa, että lapsen huoltajan ja lapsen edut ovat ristiriidassa keskenään. Sopimus sisältää myös esimerkiksi lapsen kuulemista ja lapsen mielipiteen huomioon ottamista koskevia määräyksiä ja velvoittaa esimerkiksi varmistumaan siitä, että lapsi on saanut asiaan liittyvät tiedot. Sopimus velvoittaa myös asioiden nopeaan käsittelyyn.

Sopimuksen mukaan kunkin jäsenvaltion tulee yleissopimuksen ratifioidessaan ilmoittaa vähintään kolme oikeusviranomaisessa käsiteltävää perheoikeudellisten asioiden ryhmää, joihin tätä yleissopimusta sovelletaan. Kun Suomi ratifioi yleissopimuksen vuonna 2011 (SopS 12/2011), sen käyttöalaksi ilmoitettiin lapsen adoptiota, isyyden vahvistamista ja huostaanoton tuomioistuinkäsittelyä koskevat oikeudenkäynnit. Sopimusta ei siten sovelleta suoraan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeviin oikeudellisiin menettelyihin, vaikka sen periaatteilla voikin olla epäsuoraa merkitystä.

Euroopan neuvoston ministerikomitea julkaisi vuonna 2010 lapsiystävällisen oikeudenkäytön suuntaviivat (Guidelines of the Committee of Ministers of Council of Europe on child-friendly justice). Suuntaviivoissa kiinnitetään huomiota samantyyppisiin seikkoihin kuin lapsen oikeuksien käyttöä koskevassa sopimuksessa jonkin verran edellistä seikkaperäisemmin ja laajemmin. Suuntaviivat koskevat myös esimerkiksi ammattihenkilöiden koulutusta, oikeudenkäytön lapsiystävällistä ympäristöä ja lapsiystävällistä kieltä. Suuntaviivat koskevat perheoikeudellisten oikeudenkäyntien ohella myös rikosoikeudellisia menettelyjä.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (European Union Agency for Fundamental Rights, FRA) julkaisi vuonna 2015 selvityksen Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö – ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia (Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States). Selvityksen tarkoituksena oli edistää Euroopan neuvoston suuntaviivojen soveltamista ja auttaa jäsenvaltioita parantamaan lasten oikeuksien suojelua oikeudenkäytössään.

Kaikki edellä mainitut lapsen perus- ja ihmisoikeuksia koskevat kansainväliset instrumentit perustuvat viime kädessä YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka turvaa muun ohessa lapsen oikeuden tulla kuulluksi (12 art.). Lapsen oikeus tulla kuulluksi ilmenee myös perustuslain 6 §:n 3 momentista. YK:n lapsen oikeuksien komitea on vuonna 2009 julkaissut yleiskommentin lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (Yleiskommentti nro 12).

Suomen lapsia koskevissa lainsäädäntöuudistuksissa onkin kiinnitetty huomiota mahdollisen erillisen edunvalvojan määräämiseen silloin, kun lapsi on asiaan osallisena menettelyssä. Edunvalvojan määräämistä koskeva säännös lisättiin vuoden 2007 lastensuojelulakiin (22 §, 2007/417). Myös vuoden 2011 esitutkintalakiin lisättiin säännös edunvalvojan määräämisestä lapselle, jos on perusteltua syytä olettaa, ettei huoltaja tai lapsen muu edustaja kykene puolueettomasti valvomaan lapsen etua (esitutkintalain 805/2011, 4 luvun 8 §).

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa lakia viimeksi uudistettaessa lapsen osallisuuden vahvistaminen oli myös nimenomaisesti esillä. Hallituksen esityksessä mainitaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ohella edellä mainitut Euroopan neuvoston suuntaviivat sekä Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien käyttöä koskeva sopimus. Tuomioistuimen velvollisuutta varmistua siitä, että vanhemmat olivat ottaneet lapsen mielipiteen huomioon, vahvistettiin vielä esimerkiksi tuomioistuinsovittelua ajatellen. Lapsiystävällisyyttä vahvistettiin myös niin, että tuomioistuimelle lisättiin mahdollisuus käyttää tuomioistuinsovittelun asiantuntija-avustajaa, mikäli lasta kuullaan tuomioistuimessa. Pääsäännöksi jäi kuitenkin lapsen kuuleminen selvitysmenettelyn yhteydessä (HE 88/2018 vp s. 23–24).

Lakiin sisällytettiin myös erityinen säännös edunvalvojan määräämisestä lapsen huoltajan sijaan lapsen henkilöä koskevassa asiassa. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan oikeudenkäyntiin, koska lapsi ei ole omaa huoltoaan ja tapaamisoikeuttaan koskevassa asiassa asiaan osallinen eikä huoltaja näin ollen käytä huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa lapsen puhevaltaa (HE 88/2018 vp. s. 39).

Lapsiasiavaltuutetun tukena toimiva lapsiasianeuvottelukunta teki vuonna 2011 aloitteen oikeusministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle lasten edunvalvonnan järjestämiseksi. Asiaa koskevien kehittämistarpeiden yhteydessä mainittiin myös edunvalvojan määrääminen lapselle lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa oikeudenkäyntiä varten. Aloitteen mukaan keskenään riitelevien huoltajien kyky arvioida lapsen etua voi olla huomattavasti heikentynyt, joten lapsella tulisi olla oikeus puolueettomaan edustajaan.

Aloitteen mukaan edunvalvojan tehtävänä olisi tukea lasta prosessin eri vaiheissa ja turvata lapsen oikeudenmukainen ja turvallinen osallisuus asiassaan. Sosiaaliviranomaisten tehtävänä huoltoriidoissa on arvioida lapsen etua olosuhdeselvityksessä, mutta riita ulottuu ajallisesti usein pitkälle ennen ja jälkeen olo-suhdeselvityksen tekemisen.

(Lapsiasianeuvottelukunnan aloite oikeusministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle 13.6.2011 <https://lapsiasia.fi/-/lapsiasianeuvottelukunnan-aloite-lasten-edunvalvonnan-jarjestamisesta->).

Lapsiasiavaltuutettu kiinnitti asiaan huomiota myös kertomuksessaan eduskunnalle vuonna 2018.

Lapsen oikeutta kertoa näkemyksensä vahvistaisi selkeästi se, että lapselle määrättäisiin edustaja aina, kun huoltoriitaa käsitellään ja on nähtävissä, että huoltaja ei pysty valvomaan lapsen etua puolueettomasti. K 5/2018 vp. s. 167–168
https://www.eduskunta.fi/fi/vaski/kertomus/documents/k_5+2018.pdf.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut kaksi sellaista tuomiota lapsen huoltoa koskeviin oikeudenkäynteihin liittyen, joissa tuomioistuin katsoi, että lapselle olisi tullut määrätä erityinen edunvalvoja huoltajan sijaan (2.2.2016 **N.TS & Others v. Georgia** ja 8.10.2020 **C v. Croatia**). Ensimmäisessä ratkaisussa tuomioistuin viittasi Euroopan neuvoston sopimuksen lapsen oikeuksien käytöstä, vaikka Georgia ei olekaan ratifioinut kyseistä sopimusta. Tuomioistuin totesi, että lapsen oikeuksien käyttöä koskevassa sopimuksessa ja Euroopan neuvoston ministerikomitean suuntaviivoissa annetut linjaukset kuvastavat kansainvälisiä laatuvaatimuksia siitä, millaista edustusta voidaan pitää lapsen kannalta riittävänä ja merkityksellisenä (adequate and meaningful representation).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antoi myös 8.10.2020 tuomion asiassa C v. Croatia (ECHR) 8.10.2020 C v. Croatia (final 8.1.2021) Application no. 80117/17. Asiassa oli kysymys vaikeasta huoltoriidasta ja siitä, olisiko lapselle tullut määrätä oma edunvalvoja huoltajan sijaan (englanniksi guardian ad litem). Tuomioistuin katsoi, että vanhempien eturistiriidan vuoksi lapselle olisi tullut määrätä erillinen edunvalvoja tai edustaja. Lasta olisi myös tullut kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa (lapsi oli oikeudenkäyntien aikaan 6–13-vuotias) ja lisäksi lapsen mielipiteille olisi tullut antaa merkitystä lapsen iän ja kypsyyden mukaisesti ("...given due weight in accordance with age and maturity"). Tapauksen kaltaisessa oikeudenkäynnissä lapsen edunvalvojan tai edustajan olisi edelleen tullut tukea lasta oikeudenkäynnissä selvittäen lapselle oikeudenkäynnin ja päätösten merkitystä sekä seurauksia ja edelleen toimimalla välittäjänä lapsen ja tuomarin välillä (...child of divorced parents in a custody battle, would appear to be an example of cases in which children may need special guardians ad litem in order to protect their interests, explain to them court proceedings and decisions and their consequences, as well as generally to liaise between the competent judge and the child.)

Ihmisoikeustuomioistuimen edellä mainitut ratkaisut ja niiden nostamat kysymykset lapsiystävällisen oikeudenkäytön periaatteiden mahdollisesti sitovasta merkityksestä eivät nähdäkseni ole herättäneet Suomessa keskustelua laajemmin ainakaan toistaiseksi. Olen pitänyt perusteltuna niiden esittämistä tässä yhteydessä, koska niillä on välitön yhteys lapsen oikeudenkäyttöä koskevien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen huoltoriitojen yhteydessä.

Hannele Tolonen on selostanut mainittuja ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuja esimerkiksi lausunnossaan lakivaliokunnalle HE 88/2018 vp <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-212146.pdf>

3.4.2 Asiantuntijoiden näkemys lapsen asemasta huoltoriitojen yhteydessä

Kaikki asiantuntijat olivat yhtä mieltä siitä, että lapset tarvitsisivat nykyistä enemmän riippumatonta ja asiantuntevaa tukea, kun heidän vanhempiansa välillä on käynnissä vaikea huoltoriita. Siitä, millä tavoin lapsen henkilökohtainen tuki tulisi kussakin yhteydessä toteuttaa, ei asiantuntijoilla ollut kuitenkaan kovin yksityiskohtaisia näkemyksiä.

Yhteisymmärrys koski nähdäkseni sitä, että lapsen tulisi saada henkilökohtaista tukea, esimerkiksi tukihenkilön avulla, paitsi oikeusriitaa varten myös niihin lastensuojelun tai sosiaalihuollon tukipalveluihin liittyen, joita hänelle ja hänen vanhemmilleen mahdollisesti tarjotaan. Tuen tulisi siten olla läpileikkaavaa sekä huoltoriitaan liittyvän sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuuden että tuomioistuinkäsittelyn osalta. Tukihenkilö voisi tällöin olla ehkä sama henkilö kummassakin yhteydessä. Kaikki asiantuntijat pitivät lapsen näkökulmasta tärkeimpänä sitä, että lapsella olisi mahdollisuus luoda luottamuksellinen ja koko riitaprosessin kestävä suhde tukihenkilöönsä.

Sitä vastoin asiantuntijoilla ei ollut vahvaa yhtenäistä näkemystä siitä, tulisiko lapsen tuen oikeudenkäynnin tai oikeudenkäyntien yhteydessä toteuttaa nimenomaisesti määräämällä lapselle edunvalvoja. Huoltajan tai huoltajien sijaan määrättävän edunvalvojan tarkoituksena on osallistua huoltoon koskevaan oikeudenkäyntiin lapsen edustajana ja yhtenä asianosaisena, samalla tavoin kuin esimerkiksi lastensuojeluasioihin määrätty edunvalvoja. Edunvalvojan nimeäminen edellyttäisi näin ollen myös sitä, että lapsi olisi yksi asiaan osallisista huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevassa oikeudenkäynnissä. Lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevan lain mukaan näin ei ole, eikä tällaista oikeudellista rakennetta ole toistaiseksi myöskään pidetty tarkoituksenmukaisena lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevan oikeuskäsittelyn kannalta.

Yksi asiantuntijoista viittasi lausunnossaan lapsen henkilökohtaisen tuen osalta saksalaiseen lainsäädäntöön. Saksalaiselle Verfahrenbeistand -tukihenkilölle tai edunvalvojalle ei näyttäisi asetetun määrättyä ammatillista tai koulutuksellista taustaa (§ 158, Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, lyh. FamFG). Tuomioistuimien voi valita lapselle sopivan tukihenkilön, jolla voi olla esimerkiksi sosiaalityöntekijän, kasvatustieteen tai psykologian tai juristin koulutus (<https://dserver.bundestag.de/btd/19/208/1920888.pdf>).

Edellä mainitussa Tolosen asiantuntijalausunnossa (HE 88/2018 vp) on viittauksia myös muiden Pohjoismaiden lainsäädännöllisiin ratkaisuihin lapsen tukihenkilöiksi tai edunvalvojiksi huoltoriidassa.

3.5 Johtopäätökseni

Vain hyvin pienen osan eronneista vanhemmista arvioidaan ajautuvan tässä päätöksessäni tarkasteluni kohteena olevan kaltaiseen vaikeaan huoltoriitaan keskenään. Usein mainittu osuus on noin viisi prosenttia. Vaikeat huoltoriidat ovat kuitenkin vanhempien kannalta hyvin raskaita ja kuluttavia. Ne ovat paljon aikaa ja voimavaroja vieviä myös niiden viranomaisten kannalta, jotka joutuvat tehtäviensä vuoksi käsittelemään niitä tai niihin läheisesti liittyviä asioita. Kaikkein vaikeimmassa asemassa ovat kuitenkin ne lapset, jotka joutuvat näiden riitojen kohteeksi. Heidän turvallinen kasvunsa ja kehityksensä on niiden vuoksi vaarassa. Lasten ja heidän riitaisten vanhempiensa auttaminen on sen vuoksi ennen muuta näiden lasten oikeus.

Vanhempien ja heidän lastensa auttaminen lastensuojelun tai sosiaalihuollon ja mahdollisesti myös terveydenhuollon eri keinoin on varsin vaativa tehtävä. Tällä auttamistyötä varten ei ole myöskään olemassa viranomaisohjeistusta. Sosiaaliviranomaisten käytäntö tuki- ja auttamistyön osalta on hyvin epäyhtenäistä. Asiakokonaisuuteen on kuitenkin asiantuntijataholla paneuduttu ja auttamista varten on kehitetty menetelmiä, joiden avulla on myös saavutettu myönteisiä tuloksia.

Asiantuntijoiden taholta tuotiin esiin, että vaikeaan huoltoriitaan joutuneet vanhemmat näkevät itse yleensä ainoaksi ratkaisuksi ongelmaansa sen, että tuomioistuin antaa asiaan heille itselleen myönteisen ratkaisun. Tätä näkemystä tukevat myös kanteluasioista tekemäni havainnot. Tuomioistuinmenettely on siten vanhempien näkökulmastaan keskeinen riidan käsittelyn kannalta. Mielestäni vanhempien auttamisessa tuomioistuinmenettely on muun ohessa juuri tästä syystä perusteltua ottaa huomioon. Asiantuntijoiden mukaan tuomarikunnassa näyttäisi olevan valmiuksia työskennellä myös samanaikaisesti sosiaalitoimen tai lastensuojelun rinnalla. Perustuslain edellyttämään oikeudenkäytön riippumattomuuteen tulee käsitykseni mukaan kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota.

Kuten olen edellä todennut, oikeusasiamies voi tehdä valtioneuvoston tai muun lainsäädännön valmistelusta vastaavalle toimielimelle esityksiä havaitsemiensa puutteiden poistamiseksi tai säännösten tai määräysten kehittämiseksi.

Edellä olevan perusteella esitän, että sosiaali- ja terveysministeriö valmistelisi ohjeet sosiaalihuolto- ja lastensuojelua varten sellaisista tukitoimenpiteistä ja palveluista, joita voitaisiin tarjota lapsille ja heidän vanhemmilleen vaikeiden huoltoriitojen aikana.

Nähdäkseni tuen ja avun tulisi olla moniammatillista ja pitkäjänteistä niin, että se mahdollistaisi myös koko oikeudenkäynnin ajalle ulottuvat johdonmukaiset auttamis- ja tukitoimenpiteet mukaan lukien tuomioistuimen päätöksen noudattamiseen liittyvän tuen ja seurannan. Tarvittaessa tukipalveluiden tulisi myös seurata muutoksenhaku- ja täytäntöönpanovaiheita. Ohjeissa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota lapsen tarvitsemaan henkilökohtaiseen tukeen ja apuun koko riitaprosessin ajan. Tämä saattaa edellyttää sosiaalihuollon ja lastensuojelun sekä mahdollisesti terveydenhuollon lainsäädännön tarkentamista siten kuin olen edellä todennut.

Ohjeita laadittaessa tulisi näin ollen ottaa huomioon samaan aikaan vireillä olevat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat oikeudenkäynnit yleisissä tuomioistuimissa niin, että auttamis- ja tukitoimenpiteet yhtäältä tukisivat myönteisellä tavalla mahdollisuuksia huoltoriidan ratkaisuun lapsen edun mukaisella tavalla, kuitenkin niin, ettei perustuslain takaama tuomioistuinten riippumattomuus missään vaiheessa vaarannu.

Ohjeita laadittaessa sosiaali- ja terveysministeriön tulisikin käsitykseni mukaan olla yhteydessä oikeusministeriöön, joka nähdäkseni voi arvioida tarkemmin, onko asianomainen yhteistyötaho mieluummin Tuomioistuinvirasto. Ohjeistuksessa olisi nähdäkseni syytä kiinnittää huomiota myös tarpeellisten tietojen vaihtoon sosiaaliviranomaisten ja tuomioistuinten välillä lainsäädännön ja yksityiselämän suojaa koskevan perusoikeuden edellyttämällä tavalla.

Oikeusministeriö arvioinee itsenäisesti mahdolliset lainsäädännön tarkistamisen tarpeet vaikeiden huoltoriitojen käsittelyyn liittyen. Olen edellä tuonut esille lapsiystävälliseen oikeudenkäyttöön liittyneitä suuntaviivoja ja ratkaisuja. Totean kuitenkin erikseen, että kannanotto yleisellä tasolla esimerkiksi siitä, tulisiko lapsen olla yksi asiaan osallista käsiteltäessä huoltoriitaa tuomioistuimessa ja tulisiko lapselle tämän vuoksi määrätä erillinen edunvalvoja huoltajan sijaan, ei käsitykseni mukaan kuulu tehtävääni ylimpänä laillisuusvalvojana.

4. TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdasta 3 ja erityisesti 3.5 ilmenevän esitykseni sosiaali- ja terveysministeriön tietoon ja pyydän sitä olemaan asian vuoksi yhteydessä oikeusministeriöön edellä selostamassani tarkoituksessa.

Jäljennös tästä päätöksestäni lähetetään oikeusministeriön tietoon.

Pyydän sosiaali- ja terveysministeriötä ilmoittamaan minulle 31.3.2023 mennessä, mihin toimenpiteisiin esitykseni on antanut sille aiheita.

Liite

Asiaa varten on kuultu seuraavia asiantuntijoita:

Matti Kaivosoja, LT, lastenpsykiatria, kliininen opettaja, Turun yliopisto

Sari Korpirinne, ylilääkäri, lastenpsykiatri, Helsingin kaupungin perheneuvola

Taina Laajasalo, oikeuspsykologian dosentti, johtava asiantuntija, THL

Katja Niemelä, perheoikeudellisten asioiden päällikkö, Helsingin kaupunki

Kari Nieminen, psykologi, Helsingin kaupungin perheneuvola

Elina Pekkarinen, VTT, lapsiasiavaltuutettu

Pekka Päivänsalo, kärjätuomari, Helsingin kärjäoikeus

Camilla Rauma-Sehm, kärjätuomari ja sovittelija, Helsingin kärjäoikeus

Hannele Tolonen, OTT, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

Johanna Vaitomaa, projektipäällikkö, Turvassa-hanke, Ensi- ja turvakotien liitto

Jonna Vanhanen, lastensuojelun sosiaalityön päällikkö, Helsingin kaupunki

Riitta Vartio, lastensuojelun sosiaalityön päällikkö, Helsingin kaupunki

Laura Yliruka, VTT, kehittämisspäällikkö, THL